

Codi: 23167

Tipus assignatura: Obligatòria

Crèdits ECTS: 2,5 Teoria i 1,5 Pràctiques

Titulació: Pedagogia

Àrea de coneixement: Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació (MIDE))

Professor: Justo Arnal

1. CONTRIBUCIÓ DE L'ASSIGNATURA A LA FORMACIÓ DEL PEDAGOG

Avaluació Educativa forma part del pla d'estudis de la llicenciatura de Pedagogia de la UAB. S'imparteix en segon curs i està orientada cap a l'avaluació dels aprenentatges i és cursada per uns 80 alumnes. Els continguts d'aquesta assignatura queden sintetitzats amb els descriptors següents: L'avaluació en el procés educatiu. Paradigmes i models. Avaluació del context, procés i producte. Avaluació criterial. Tècniques i instruments d'avaluació a l'aula. Avaluació i investigació educativa. Redacció d'informes.

En l'abundant bibliografia sobre avaluació trobem concepcions diverses sobre l'avaluació dels aprenentatges dels alumnes; i el mateix passa entre els “pràctics” els qui mantenen que és difícil que pugui donar-se instrucció sense avaluació, que pugui haver-hi EA si no hi ha metes que aconseguir i, si aquestes no es valoren. Ensenyar, aprendre i avaluar són parts que s'interrelacionen en el procés d'instrucció.

Quan parlem d'Avaluació Educativa no sols ens referim a una avaluació que té com a escenari una institució i com a objecte qüestions relatives a l'aprenentatge, sinó que educa en fer-se respectant a les persones i col·labora al desenvolupament d'una sèrie de qualitats humanes. L'avaluació és un moment privilegiat per a l'aprenentatge i, de vegades, podem quedar en la simple comprovació que ens allunya de la finalitat d'ensenyar per aprendre. És precís, insistim, veure a l'avaluació com a aprenentatge, com a procés de reflexió sobre la pròpia pràctica, tenint present que el propòsit més important de l'avaluació no és demostrar sinó perfeccionar.

Aquesta assignatura es troba relacionada estretament amb la Didàctica i l'Organització Educativa, amb la Psicologia evolutiva, amb Bases metodològiques d'investigació II i amb Estadística aplicada a l'educació els continguts de la qual permeten avançar especialment en avaluació quantitativa. Les aportacions de l'Avaluació Educativa són d'especial interès per a l'Administració, la Política i Legislació educatives, totes elles interessades en la qualitat de l'aprenentatge i del Sistema Educatiu.

Els professionals de l'Educació han posat de manifest en molts estudis l'escassa preparació rebuda durant la seva formació inicial i més encara sobre com elaborar els seus propis instruments i estratègies que s'adeqüen a les seves necessitats i contextos. D'aquí, que és necessari per a l'actual alumne de Pedagogia adquirir els fonaments sobre l'avaluació, i conèixer i elaborar tècniques, instruments, documents de recollida d'informació, fent-li més o menys competent en la mesura que sàpiga seleccionar o elaborar els recursos apropiats per determinar de forma contínua el progrés i grau d'aprenentatge de l'alumne.

L'Avaluació Educativa ens situa davant una problemàtica complexa que ha anat interessant i creixent en distints camps de l'activitat professional d'un pedagog en les seves dimensions tècniques, organitzatives, afectives i ideològiques. És cert que en Educació cada

cop es presta més atenció a l'avaluació, no obstant això, es constata que l'avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge requereix més atenció i de millor qualitat en i durant la formació inicial del pedagog.

Sembla important continuar potenciant que l'avaluació sigui motor de transformació, canvi i millora per als professionals de l'Educació, sigui formal o no formal; que en la pràctica avaluativa, al costat de la concepció quantitativa, s'apliqui més l'avaluació qualitativa; que posem mitjans per canviar la cultura de caràcter individual i competitiva de l'avaluació pel treball en grup quan sigui convenient.

Els professors són un dels col·lectius més afectats pels canvis que s'estan operant en l'avaluació dels aprenentatges. Han d'estar en transformació i canvi continu per integrar una nova cultura avaluativa de l'alumne: als continguts clàssics s'han afegit els procedimentals i actitudinals i se'ls exigeix modificar un conjunt d'hàbits que amb l'experiència se n'han anat forjat. Aquí resideix un dels reptes de la innovació i del canvi. Per a molts docents l'avaluació és una obligació imposada que interromp l'activitat docent i per als alumnes, d'ordinari, una mala estona que cal passar.

Dins uns límits, tot ensenyament i tot aprenentatge estan orientats pel sistema d'avaluació i l'activitat dels professors i alumnes es veu canalitzada per l'avaluació de l'aprenentatge el fet dels quals és rellevant per a la qualitat de l'educació, si a aquesta la conceptualitzem com aconseguir que els alumnes aprenguin allò que està establert en els plans i programes (eficàcia), que inclogui tots els factors necessaris per al desplegament de l'home (completa) i que posseeixi ordre i coherència en els seus elements.

En síntesi, Avaluació Educativa aporta a la formació bàsica del pedagog elements com són la sistematització en els processos d'aprenentatge, les distintes formes de veure l'avaluació des de la perspectiva quantitativa i qualitativa o com una totalitat, el rigor científic i l'objectivitat fins on sigui possible en avaluar i fer judicis de valor sobre la base d'una informació amb garanties de credibilitat. L'avaluació és un element bàsic en el procés d'EA de qualsevol matèria i, amb freqüència, aspecte controvertit per part dels alumnes. També aporta aclariment en els conceptes, qüestió important, ja que futur pedagog ha de posseir un llenguatge ajustat al significat dels termes davant el confusionisme que pot trobar en alguna bibliografia i en certes normatives i ajudar a sortir del desconcert terminològic que pogués trobar en el seu propi context laboral, a l'escenari on ell serà un de què actua.

2. COMPETÈNCIES I OBJECTIUS

Competència professional . Concreció	Objectius
1 Revisar i seleccionar fonts d'informació. Discriminar oportunament la informació rellevant de què no ho és. Utilitzar criteris suficients i adequats a l'objecte d'anàlisi. Presentar els resultats de l'anàlisi de forma entenedora i acurada.	Núm. 1 Reflexionar sobre el sentit, significat funcions, models i ètica de l'avaluació en educació. Núm. 4 Presentar i analitzar informes d'avaluació i investigacions que permetin captar com l'avaluació pot millorar tots els elements que intervenen en el procés educatiu i, per tant, la qualitat de l'educació.

	Núm. 5 Adquirir la terminologia pròpia de l'àmbit de l'avaluació educativa.
2 Adequar amb flexibilitat els elements (...) (materials, instruments educatius i recursos didàctics) a les característiques de les persones, ...que són objecte.	Núm. 2 Presentar i dissenyar instruments de recollida d'informació sobre avaluació dels aprenentatges. Núm. 3 Desenvolupar estratègies d'estimació procesual, autoavaluació, coavaluació i avaluació qualitativa.
3 Analitzar críticament la complexitat socieducativa de la societat actual. Analitzar i interpretar els dinàmiques emergents dels entorns d'ensenyament-aprenentatge. Analitzar i interpretar diferents teories i polítiques educatives. Analitzar i interpretar les lleis educatives i el mateix sistema educatiu. Entendre, explicar i interpretar els debats que sobre l'educació apareixen regularment.	Núm. 1 Reflexionar sobre el sentit, significat, funcions, models i ètica de l'avaluació en educació. Núm. 4 Presentar i analitzar informes d'avaluació i investigacions que permetin captar com l'avaluació pot millorar tots els elements que intervenen en el procés educatiu i, per tant, la qualitat de l'educació. Núm. 5 Adquirir la terminologia pròpia de l'àmbit de l'avaluació educativa.
4 Desenvolupar continguts, prèviament seleccionats i seqüenciats ... i mitjans didàctics pertinents a cada situació particular. Aplicar i desenvolupar activitats d'aprenentatge utilitzant estratègies metodològiques diverses, ... segons la realitat dels persones i els grups. Avaluar formativament les accions educatives i formatives desenvolupades així com la pròpia docència de cara a la millora i la innovació de les mateixes. Tutoritzar de manera individualitzada el procés d'aprenentatge d'acord amb els necessitats particulars dels persones i els grups.	Núm. 2 Presentar i dissenyar instruments de recollida d'informació sobre avaluació dels aprenentatges. Núm. 3 Desenvolupar estratègies d'estimació procesual, autoavaluació, coavaluació i avaluació qualitativa. Núm. 1 Reflexionar sobre el sentit, significat, funcions, models i ètica de l'avaluació en educació.
5 Dominar els recursos comunicatius verbals i no verbals necessaris per participar activament i crítica en situacions d'interacció en la formació.	Núm. 4 Presentar i analitzar informes d'avaluació i investigacions que permetin captar com l'avaluació pot millorar tots els elements que intervenen en el procés educatiu i, per tant, la qualitat de l'Ed

Valorar els indicis dels actituds i de la retroalimentació dels receptors per adequar el propi discurs les necessitats de l'intercanvi. Dominar el recursos necessaris per captar, elaborar i comunicar informacions relacionades amb el camp de l'educació amb l'ús de documents de tot tipus d'estructura i format (...). Estructurar missatges (orals, escrits o "audiovisuals") i saber-los adequar als mitjans tecnològics per què garanteixin una comunicació coherent, eficaç i comprensible.	Núm. 1 Reflexionar sobre el sentit, significat, funcions, models i ètica de l'avaluació en educació. Núm. 4 Núm. 5 Adquirir la terminologia pròpia de l'àmbit de l'avaluació educativa. Núm. 5
6 Observar i analitzar sistemàticament el procés que segueix un grup. Detectar necessitats d'intervenció per a la millora del desenvolupament grupal i del procés d'aprenentatge en grup i convertir-los en objectius educatius.	Núm. 2 Presentar i dissenyar instruments de recollida d'informació sobre avaluació dels aprenentatges. Núm. 3 Desenvolupar estratègies d'estimació procesual, autoavaluació, coavaluació i avaluació qualitativa.
7 Preveure tots els elements necessaris per a desenvolupar una acció educativa: objectius, continguts, estratègies metodològiques, recursos, sistema d'avaluació.	Núm. 1 Reflexionar sobre el sentit, significat, funcions, models i ètica de l'avaluació en educació Núm. 2 Presentar i dissenyar instruments de recollida d'informació sobre avaluació dels aprenentatges. Núm. 3 Desenvolupar estratègies d'estimació procesual, autoavaluació, coavaluació i avaluació qualitativa. Núm. 4 Presentar i analitzar informes d'avaluació i investigacions que permetin captar com l'avaluació pot millorar tots els elements que intervenen en el procés educatiu i, per tant, la qualitat de l'educació
8 Analitzar la situació (problema, tema, disjuntiva, etc.). Fer el seguiment i control de la decisió. Valorar l'impacte de la decisió. Modificar, si s'escau, la decisió adoptada per adoptar-ne una altra d'alternativa.	Tots els objectius formulats per a l'assignatura

Discriminar els diferents tipus de recursos en funció de criteris <i>ad hoc</i> .	Núm. 3 Desenvolupar estratègies d'estimació procesual, autoavaluació, coavaluació i avaluació qualitativa
12. Promoure la participació i la comunicació de tots els implicats en una situació. Promoure la reflexió sobre les pròpies actuacions. Aportar informació útil, rellevant i actualitzada sobre el tema.	Núm. 1 Reflexionar sobre el sentit, significat, funcions, models i ètica de l'avaluació en educació. Núm. 3 Desenvolupar estratègies d'estimació procesual, autoavaluació, coavaluació i avaluació qualitativa Núm. 4 Presentar i analitzar informes d'avaluació i investigacions que permetin captar com l'avaluació pot millorar tots els elements que intervenen en el procés educatiu i, per tant, la qualitat de l'educació
13 Treballar de manera col·laborativa amb els participants, docents, formadors i altres agents educatius.	Tots els objectius formulats per a l'assignatura
14 En desenvolupar un mètode d'estudi i de treball adaptable i flexible. Identificar objectius pel desenvolupament personal i acadèmic i treballa per aconseguir-los. Aplicar els aprenentatges realitzats en la millora de la seva tasca. Actualitzar els coneixements en funció de l'entorn canviant Integrar les TICS en el procés del desenvolupament acadèmic.	Tots els objectius formulats per a l'assignatura
15. Aplicar el codi deontològic en el desenvolupament de la seva tasca professional i per tant de les propostes o accions que realitza.	Núm. 1 Reflexionar sobre el sentit, significat, funcions, models i ètica de l'avaluació en educació.

4. CONTINGUTS

Els continguts és presentin agrupats en dos mòduls. En el primer s'inclou el marc teòric que permet fonamentar la funció avaluativa del futur professional de l'educació. El nostre esforç és dirigir a conceptualitzar l'avaluació educativa i l'avaluació dels aprenentatges amb els seves característiques i importància. Entre els continguts inclosos en aquest mòdul cal destacar, pel seu interès i actualitat, l'apartat dedicat a l'avaluació *criterial*.

El segon mòdul posseeix una orientació pràctica i està dedicat als diferents tècniques d'avaluació que és considerin apropiades per al context educatiu: proves d'assaig i objectives (característiques, fases d'elaboració, avantatges i inconvenients); mesura d'actituds, avaluació dels activitats o pràctiques dels alumnes, del professor i del programa. Si tot el contingut del mòdul resulta d'interès per la seva orientació pràctica, cabria destacar la *teoria de resposta a ítem* per l'avanç que suposa.

A presentar els distintes tècniques d'avaluació és pretén capacitar i orientar tots els alumnes perquè elaborin els seves pròpies tècniques (instruments, estratègies i documents) segons els seves necessitats. La finalitat és aconseguir una major satisfactorietat en l'avaluació tant per al professor com per a l'alumne.

Mòdul I

1.1. Introducció

Definició de conceptes. Avaluació, qualificació i mesura

1.2. Tipus i funcions de l'avaluació

Avaluació inicial, contínua, final

Avaluació formativa/sumativa

Autoavaluació/heteroavaluació

Avaluació normativa i criterial

Avaluació personalitzada

1.3. Models d'avaluació

1.4. El procés de l'avaluació educativa.

1.5. L'avaluació en el sistema educatiu espanyol i a Catalunya.

1.5.1. Educació Infantil, Primària, Secundària Obligatoria, Batxillerat, Educació d'adults.

1.5.2. Criteris d'avaluació

1.5.3. Avaluació de continguts conceptuals i procedimentals.

1.5.4. L'avaluació en l'assignatura EpC.

Mòdul II

2.1. La mesura en educació: possibilitat i legitimitat.

Teoria clàssica de la mesura

2.2. Els distintes tècniques d'avaluació: instruments, estratègies i recursos de recollida informació en l'avaluació dels alumnes.

2.3. Característiques dels instruments:

2.3.1. Fiabilitat: els diversos tipus i càlcul del coeficient de fiabilitat.

2.3.2. Validesa: els diferents tipus, el coeficient de validesa i els seves aplicacions.

2.4. La teoria de la generalitzabilitat.

2.5. Elaboració instruments:

2.5.1. Proves d'assaig: concepte i característiques, procés d'elaboració, correcció, avantatges i inconvenients.

2.5.2. Proves objectives: característiques, procés d'elaboració, avantatges i inconvenients

2.5.3. Anàlisi dels característiques tècniques dels ítems.

2.5.4. Interpretació dels puntuacions: tipificació.

2.6. Alternatives a la teoria clàssica dels tests.

Teoria de Resposta a ítem (TRI).

2.7. Avaluació qualitativa: tècniques

2.8. Els informes d'avaluació

2.9. Mesura d'actituds: escalis de Lickert, Thurstone, Guttman i diferencial semàntic.

2.10. L'avaluació del professorat

2.11. Avaluació dels activitats dels alumnes:

- 2.11.1. Treballs individuals
- 2.11.2. Activitats en equip
- 2.12. Avaluació del programa
- 2.13. Introducció a l'avaluació de programes
- 2.14. Investigar en avaluació educativa

PLA DE TREBALL

E-A Presencial (a l'aula)	E-A Dirigit (fora de l'aula)	E-A Autònom (fora de l'aula)
<u>Estudiant</u> <u>Professor</u> - Exposició per part del professor dels conceptes teòrics dels tems.. - Seminaris de treball - Treball en grup per analitzar problemes reals, presentats a manera de "escenaris" que poden plantejar-se en la vida real. - Exercicis i problemes d'aplicació. - Elaboració del portafoli - Realització d'examen.	<u>Estudiant</u> <u>Professor</u> - Anàlisi d'informes proposats pel professor i altres Seleccionats per l'alumne. - Estudi de casos - Recollida informació a través d'internet i de biblioteques. - Lectures seleccionades pel professor. - Elaboració del portafoli - Tutories presencials.	<u>Estudiant</u> <u>Professor</u> - Estudi personal, preparació de classes i material. - Lectures d'investigacions senzillesa sobre avaluació dels aprenentatges dels alumnes. - Recerca d'informació a través d'Internet i de biblioteques. - Tutories - Visita a centres o altres contextos socioeducatius per a observar o aplicar instruments i estratègies de recollida informació. - Plantejament de l'avaluació contínua dins una unitat didàctica. - Preparació i revisió del material del portafoli. - Autoavaluació argumentada per escrit. - Coavaluació - Coordinació amb altres professors.

Distribució de tasques i hores estimades del pla de treball

	Estudiant	Presa de apunts, consultis, aportacions...	Seminaris: Portafoli Elaboració instruments	Presentació en classe de síntesi de les lectures proposades .	Examen	Total
E-A Presencial		Realitza activitats plantejades 28 h.	4 h.		2 h.	34 h.

	Professor	Exposicions classe 28 h.	Seminaris: Portafoli de l'alumne. Elaboració d'instruments. 4h.	Presenta treballs realitzats sobre avaluació aprenentatge	Examen 2 h.	34 h.
E-A Dirigit (fora l'aula)	Estudiant	Recollida informació sobre legislació de l'avaluació, instruments, estratègies i documents. 6 h.	Tutories ½ h.	Planificar una unitat didàctica i destacar la proposta d'avaluació contínua . 10 h.	Tutories ½ h.	17 h.
	Professor			Supervisar El treball realitzat sobre una unitat didàctica i la seva proposta d'avaluació contínua. 20 h.	Tutories 15 h.	35 h
E-A Dirigit (fora l'aula)	Estudiant	Realitzar l'activitat proposada a partir de la "matriu de dades 10 x 12" i redactar l'informe corresponent. 20 h.	Estudi personal 20 h.	Tutoria ½ h.		40 ½ h.
	Professor	Tutories lliures, preparació de classes i examen, avaluació, reunions de coordinació amb altres professors,...				80-100h

Previsió de calendari de Febrer a Juny

En classe es treballarà amb exposicions del professor, síntesi de lectures, activitats específiques per a alguns apartats del programa i debats de tot el grup. Es pretén desenvolupar el curs de la forma següent:

E-A Presencial

	Distribució del procés E-A
Setmana 1	Presentació del programa d'assignatura i del procés a seguir, avaluació del curs. Suggeriments i millores. El desenvolupament del portafoli per a l'aprenentatge i l'avaluació a l'universitat.
Setmana 2	Avaluació: concepte, característiques, funcions, modalitats de evaluació de l'aprenentatge.
Setmana 3	Tipus d'avaluació en educació.
Setmana	El procés d'avaluació educativa i alguns models.
Setmana 5	Criteris d'avaluació Avaluació de continguts: conceptes, procediments i actituds L'avaluació en l'assignatura EpC

Semana 6	Els distintes tècniques d'avaluació: instruments, estratègies i recursos de recollida d'informació.
Setmana 7	La mesura en educació. Característiques dels instruments. Fiabilitat: concepte, tipus, procediments de càlcul, aplicacions.
Setmana 8	Característiques dels instruments. Validesa: concepte, tipus, procediments de càlcul, aplicacions.
Setmana 9	Elaboració de instruments: proves d'assaig i objectives. Tests de rendiment acadèmic. Alternatives a la teoria clàssica del test: TRI
Setmana 10	Anàlisi d'ítems: ID, I Discr., IH, e IV
Setmana 11	Mesurament d'actituds. Fonaments teòrics. Escales Likert i diferencial semàntic.
Setmana 12	Instruments d'observació
Setmana 13	Avaluació de l'aprenentatge dels alumnes universitaris. Evaluació de competències
Setmana 14	Presa de decisions en l'avaluació educativa Avaluació del professor
Setmana 15	Introducció a l'avaluació de programes

Setmana 16	<u>Prova escrita</u> sobre els continguts del programa, lectures i pràctiques proposades.
------------	---

11 junio	Entrega del portafolios
15 junio	Calificacions de la prova escrita
18 junio	Revisió examen

Nota: al començament del curs s'entregarà un quadre detallant les dates i les activitats concretes a realitzar en teoria i en pràctiques.

5. AVALUACIÓ I ACREDITACIÓ D'APRENENTAGES

L'avaluació de l'aprenentatge de l'alumne, segons el moment, serà contínua i final. És pretén avaluar la participació i activitats realitzades en classe, els coneixements bàsics proposats en el programa de l'assignatura i la realització dels treballs proposats en classe i per a fora de classe.

Acudim a la proactivitat per formar persones capaces de desenvolupar els competències (coneixements, habilitats i aptituds) relacionades amb el desenvolupament del seu treball. Orientem l'avaluació cap a la comprovació dels nous coneixements, la integració de conceptes i coneixements que li permetin a l'alumne formular judicis i cap a la consecució de la demostracions d'habilitats i conclusions que li ajudin en l'avenç autònom del coneixement científic.

Avaluació de Juny i Setembre:

- 1) Prova d'avaluació (6,25 punts) sense material, sobre els continguts exposats en classe, les lectures recomanades i les activitats proposades ja siguin individuals o grupals. L'alumna/o per ser qualificat com aprovat o superior haurà d'aconseguir 3,2 punts en aquesta prova escrita.
- 2) Actividades individuales (puntuación fin a 2) i el portafolios grupal (puntuación fin a 1,75). L'alumna/o per ser qualificat haurà d'aconseguir 2 punts o més.
- 3) A l'assignatura es demana referenciar d'acuerdo amb la normativa APA.

Observació: no es guarden qualificacions parcials amb aprovat o puntuació superior al juny per a l'examen de setembre.

6. MATERIALS I RECURSOS

Bibliografia bàsica:

ARNAL, J. y otros (1995). *Técnicas de investigación en ciencias sociales*. Madrid: Dykinson.

Dossier de lectures

Bibliografia d'ampliació:

AIRASIAN, P.W. y GULLICKSON, A.R. (1998). *Herramientas de autoevaluación del profesorado*. Bilbao: Mensajero.

ÁLVAREZ, J.M. (2000). *Evaluar para conocer, examinar para excluir*. Madrid: Morata.

BELMONTE, M. (1993): *La práctica de la evaluación en la enseñanza secundaria obligatoria*. Bilbao: Mensajero.

BROWN, S. y GLASER, A. (edit.) (2003). *Evaluar en la universidad: problemas y nuevos enfoques*. Madrid: Narcea.

CASANOVA, M^a.A. (1997). *Manual de evaluación educativa*. Madrid: La Muralla.

CASTILLO, S. (coord. y autor) y otros (2002). *Compromisos de la evaluación educativa*. Madrid: Prentice Hall.

DE MIGUEL, M. y otros (1996). *El desarrollo profesional docente y las resistencias a la innovación educativa*. Oviedo: Servicio Publicaciones Universidad de Oviedo.

DE MIGUEL, M. y otros (2002). *Evaluación del rendimiento en la enseñanza superior. Resultados entre alumnos procedentes de la LOGSE y del COU*. Madrid: CIDE.

DE MIGUEL, M. (2004). Nuevos retos en el ámbito de la evaluación. En L. Buendía, D. González y T. Pozo (coords.). *Temas fundamentales en la investigación educativa* (pp 31-62). Madrid: La Muralla.

DÍAZ, F. y GARCÍA, F. (2004). *Evaluación criterial del área de matemáticas*. Barcelona: CISSPRAXIS.

DOMÉNECH, F. (1999). *Proceso de enseñanza/aprendizaje universitario*. Castellón: Publicacions de la Universitat Jaume I.

ESPÍN, J.V. y RODRÍGUEZ LAJO, M. (1993). *L'avaluació dels aprenentatges a la universitat*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

FERNÁNDEZ, J. (2002). *Evaluación del rendimiento, evaluación del aprendizaje*. Madrid: Akal.

GONZÁLEZ, F.M. (2008). *El mapa conceptual y el diagrama V. Recursos para la enseñanza superior en el siglo XXI*. Madrid: Narcea.

KLENOWSKI, V. (2004). *Desarrollo de portafolios para el aprendizaje y la evaluación*. Madrid: Narcea.

LARA ROS, S. (2001). *La evaluación formativa en la universidad a través de internet*. Pamplona: EUNSA.

LÓPEZ MOJARRO, M. (2001). *La evaluación del aprendizaje en el aula..* Zaragoza: Edelvives.
_____ (1999). *A la calidad por la evaluación*. Madrid: Escuela Española.

LUKAS, J.F. y SANTIAGO, K. (2004). *Evaluación educativa*. Madrid: Alianza Editorial.

MATEO, J., ESCUDERO, T, DE MIGUEL, M., MORA, J.G. y RODRÍGUEZ, S. (1996). *Evaluación del profesorado de secundaria*. Barcelona: Cedecs Editorial.

MATEO, J. (2000). *La evaluación educativa, su práctica y otras metáforas*. Barcelona: ICE de la UB/Editorial Horsori.

- MEDINA, A., CARDONA, J., CASTILLO, A. y DOMÍNGUEZ, M^a. C. (1998). *Evaluación de los procesos y resultados del aprendizaje de los estudiantes* Madrid: UNED.
- MOLERO, D. (2004). *La evaluación de la docencia en la universidad*. Jaén: Universidad de Jaén.
- MORALES, P. (1988). *Medición de actitudes en psicología y educación*. San Sebastián: Txartalo /Universidad de Comillas.
- MUÑIZ, J. (1990). *Teoría de respuesta a los ítems*. Madrid: Pirámide.
- NAVÍO, A. (2005). *Las competencias profesionales del formador*. Una visión desde la formación continua. Barcelona: Octaedro-EUB.
- _____ (2005). Convergencia europea y universidad. Propuestas conceptuales en torno a la competencia profesional. *Revista de Educación*, 337, 213-234.
- NEVO, D. (1997). *Evaluación basada en el centro*. Bilbao: Ediciones Mensajero.
- NIETO, J.M. (1994). *La autoevaluación del profesor*. Madrid: Escuela Española.
- NOVAK, J.D. y GOWIN, D.B. (2002). *Aprendiendo a aprender* (15^a ed.). Barcelona: Martínez Roca.
- PÉREZ JUSTE, R. y GARCÍA RAMOS, J.M. (1989). *Diagnóstico, evaluación y toma de decisiones*. Madrid: Rialp.
- RAMO, Z. y CASANOVA, Mª A. (1996). *Teoría y práctica de la evaluación en la educación secundaria*. Madrid: Escuela Española.
- RODRÍGUEZ NEIRA, T. (coord.) (2000). *La evaluación en el aula*. Oviedo: Ediciones Nobel.
- RODRÍGUEZ NEIRA, T. (2006). *La evaluación de aprendizajes*. Madrid: CCS.
- RODRÍGUEZ DIÉGUEZ, J.L. y TEJEDOR, F.J. (Editores). (1996). *Evaluación educativa I. Evaluación de los aprendizajes de los alumnos*. Salamanca: Instituto universitario de ciencias de la educación.
- ROSALES, C. (1990). *Evaluar es reflexionar sobre la enseñanza*. Madrid: Narcea.
- ROTGER, B. (1990). *Evaluación formativa*. Madrid: Cincel.
- RIVAS, F. y ALCANTUD, F. (1989). *Evaluación criterial en la educación primaria*. Madrid: CIDE.
- ROSALES, C. (1996). *Evaluar es reflexionar sobre la enseñanza*. Madrid: Narcea.
- SHAWW, I.F. (2003). *La evaluación cualitativa: introducción a los métodos cualitativos*. Barcelona: Paidós.
- SANTOS GUERRA, M.A. (2003). *Una flecha en la diana. La evaluación como aprendizaje* Madrid: Narcea.

TENBRINK, T.D. (1997). *Evaluación. Guía práctica para profesores*. Madrid: Narcea.

STUFFLEBEAM, D.L. y SHINKFIELD, A.J. (1993). *Evaluación sistemática. Guía teórica y práctica*. Madrid: Paidós/MEC.

VIANNA, M.H. (1989). *Los tests en educación*. Pamplona: Eunsa.

VILLA, A. y MORALES, P. (1993). *La evaluación del profesor*. Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.

VILLA, A. y POBLETE, M. (2007). *Aprendizaje basado en competencias. Una propuesta para la evaluación de las competencias genéricas*. Bilbao: Universidad de Deusto.

VVAA (2000). *Evaluación como ayuda al aprendizaje*. Barcelona: Graó

ZABALZA, M.A. (1991). *Los diarios de clase*. Barcelona: PPU.

Para consultar:

Conseil Supérieur de l'Éducation (Canadá); <http://www.cse.gouv.qc.ca/>

INCE. <http://www.ince.mec.es/pub/>

Informe PISA 2003 en <http://www.mec.es/pub/pisa.htm>

Informe Pisa 2007

Revista Electrónica de Investigación y Evaluación Educativa (RELIEVE)
<http://www.uca.es/RELIEVE>

www.eurydice.org

MEC (2005). *Evaluación de la Educación Primaria 2003*. Madrid: Instituto Nacional de Evaluación y Calidad del Sistema Educativo. www.ince.mec.es/pub/pubeva.htm#ref.17

(2005). *Resultats de l'alumnat de Catalunya i ítems alliberats. Informe Pisa 2003*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Dep. d'Educació, Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu. (Resultados obtenidos por los alumnos de quince años de Catalunya en el estudio PISA 2003).